

PETRIKILLO

Antonio Maria Labaien

Iturria: *Teatro osoa euzkeraz (I)*, Antonio Labayen.
La Gran Enciclopedia Vasca, 1976.

Klasikoen Gordailuan:
<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/L/LabaienPetrikillo.htm>

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira, eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

PETRIKILLO

(Irri ankerkitxo)

KOMERIA EKITALDI BATEAN

JARDUN-LAGUNAK

PETRIKILLO sendalaria.

ANDRE KASILDA, D. Justo juezaren emaztea.

SALOME andereñoa bien alaba.

JOXEPA Petrikilloren andrea.

PRAISKU, Petrikilloren lagun zar eta arlotea.

TOMAX, arakiña, giton lodikotea.

PULJENTXI, emagiña zaar eta mehe.

JUSTO, jueza.

D. GABINO, medikua.

Petrikilloren etxean, gaxo ta elbarriak artzen dituan gela. Mai bat, oatze koskor bat, eser leku, alki ta bearrezko diran tresna apur batzuek.

I. AGERRALDIA

Petrikillo, Andre Kasilda eta Salome

PETRIKILLO: *(Gaztearen txonkatilla leunkiro igurtzitzen duala).* Ez al dizu batere miñik ematen?

SALOME: Orain ez...

KASILDA: Oiñetako estuak jartzean egiten dio min.

PETRIKILLO: Beti eraman bear dira oiñetako lasaiak.

SALOME: Baita zera ere! Abarkakin ibilliko nazu.

KASILDA: Ori ez, baiñan zapata erosoekin bai. Ta ez erosi oña lotu-lotu egiten dizuen oiñetakorik.

SALOME: Lasa-lasa dauzkat, ama. Zapatak ez, ezurrak egiten dit min.

PETRIKILLO: (*Salomeri*). Ea, ibilli zaite zere pausoan. (*Ibilli-dabil*). Orain geldirik zaudela oin muturra lurrari jo-ta gora ta bera era-billi zazu; eta eskui-ezkerrera. (*Egin bitza joku oriek.*) Ori da!

SALOME: Aurrekua dantzantzen asi bear al det?

PETRIKILLO: Baita futbolearen ere nai badezu. Txonkatilla lirain darabilkizu.

KASILDA: Ez esan geiegi Petrikillo, ez dezan ausi berriz.

PETRIKILLO: Sendoturik dauka. Beste ezurren bat austearen baditeke baiñan txorkatil ori puskatzea zail izango zaio. Zaude lasai etxe-koandre.

SALOME: Ni beintzat asperturik nago orrenbeste denboran igeltsutan nere txorkatilla... Atx!

KASILDA: D. Gabinok gaizki jarri zizun eta orrek luzatu du. Eskerrak azkenean zuregana etorri giñala...

PETRIKILLO: Ez degu beti asmatzen.

KASILDA: Zenbat da zure lana?

PETRIKILLO: Egin zazu berrogei duro.

KASILDA: Pozik emango dizkitzut gañera. Bai enetxoa! (*Sakeletik dirupaper bat atera ta emanaz*). Torizu.

PETRIKILLO: Eskerrikasko etxe-koandre! Eta (*Apal*) ez geiegi zabaldu nik zure alabari ezurra konpondu diodanik... Badakizu, D. Gabino medikuak begitan artuko niñuke.

KASILDA: Berak ere ikasi zala ondo jartzen!

PETRIKILLO: Ezurrak ezurrak dira, etxe-koandre.

KASILDA: Eta mamiak mami!

SALOME: Nere oiñaren kontura «ezur-ezur eta mami-mamika» jostatzen ari al zerate edo zer? Nik bakarrik artu det min eta sendagillen eskuetatik aterata takoi luzeko zapatak eta nylonezko galtzerdiak janzteko gogotan nago. Goazen beraz ama!

KASILDA: Bai alaba! Aizazu Petrikillo. (*Isilpean*). Nik ez det zabalduko zurekin izan geranik; eta zuk ere ez dezazula iñon esan

gure alabari txorkatilla konpondu diozunik. Aditzen? Ez nuke nai nere senarrak jakiterik.

PETRIKILLO: Zaude lasai etxe-koandre. «Petrikillonea etxe mutu».

KASILDA: Ala bear du. Ta ortan gaudela, gure alaba onek ez dizu batere jateko gogorik. Pixuz galtzen ari zaigu... Atoz Xalome!

SALOME: Ez al goaz bada? Atx! *¡Qué fastidio!*

KASILDA: Bereala! Mingaiña erakustea besterik ez! (*Petrikilloengana urbil-duaz mingaiña erakustera*).

PETRIKILLO: Mingain polita. Ez du ezer! Gazteak ez dute gizenatu izaten. Bestela ondo zaude. Ezurrak osorik daukazazu, gogoan arzazu ordea mamirik gabe ez dagola edertasunik. Gizenatu egin bear dezu.

SALOME: Gizondu? *¡Qué horror!* Liraindu, liraindu!

KASILDA: Beti gerri-eder! Kopla oiek ezkongaietan izaten dituzte. (*Gal-dezka*). Zer eman nezaioke jaten? Zer derizkiozu?

PETRIKILLO: Botikan saltzen ez dan zerbait.

SALOME: Taloa ta esnea orduan!

PETRIKILLO: Ez da txarrena.

KASILDA: Ez bait du txoriak aña jaten.

PETRIKILLO: Ba nik, egia esan, ezur konpontzalle naiz, ortik aurrera gutxi dakit. Doi-doi andreak badituztela milla matrikula... eta... «Kukuak kantatzen du Mayatzean kuku»... Udaberriko galtza (*Kiñu egiaz*).

KASILDA: Bai bai, aditzen dizut. Gauza da, zerbait egin bearke degula, bestela aukeriaz berriz ere ezurrak ausiko zaizkio.

PETRIKILLO: Ez dago beldurrik, gazteak ez ditu austen, berak ez baditu puskatzen. Zartzaroan austen dira berez.

(*Txintxarri entzun bedi*).

KASILDA: Bagoaz. Beste norbait badatorkizu-ta.

PETRIKILLO: Gaxo ta elbarriak ez dira falta.

KASILDA: Gure alaba jangartxu oni ez dakit zer eman. Gabinok «inyekzio» pizkarri batzuek jarriko dizkio.

SALOME: Ni ez noa D. Gabinorengana. Lenago ere eman zizkidan ziztada ederrak... eta eztarriko zuloatik sonda, Atx!

KASILDA: Ez da erre zurekin asmatzea.

SALOME: Nai badezu. Marañoengana edo bestela iñora ez!

KASILDA: Baita zera ere! Ortarakoxe gaude! Madridera neskari gogoan sartu zaloiako. Goazen, goazen! (*Dijoazela*).

PETRIKILLO: Zoazte ondotoxo. (*Isilpean*). Obe diozu lenbaitlen senar on bat arkitu. (*Atea itxiar mai ondora doa gero eseriaz*).

II. AGERRALDIA

Petrikillo eta bere Andre Joxepa.

JOXEPA: (*Beste atetik sartuaz*). Jonixio! Jende aundia etortzen asi zaizu ta bildur ez ote degun izango okerren bat. D. Gabinok jakiten badu...

PETRIKILLO: Nik zer kalte egiten diot bada...? Bost ajola zaio neregatik.

JOXEPA: Zeintzuek ziran? (*Jakinguraz*). Ez ditut ezagutu.

PETRIKILLO: Ez ta nik ere. Gañera badakizu gure etxeak bear dula izan: «etxe mutu». (*Beatza ezpain-gañean ipiñirik*).

JOXEPA: Noski, noski. Andre itxurazko bat eta beste neskaxa gazte doto-reakin sartzen ikusi bait ditut eta.

PETRIKILLO: Bakarrik esango dizut neskatzak «Xanko-mee» edo olako zerbait izentzat duela.

JOXEPA: «Xankome»? Salome izango da...

PETRIKILLO: Ez geiago galdegin. Aditzen?

JOXEPA: Ez gizona, ez bañan beldur ematen dit jende apain ori dala medio naigaberen bat etorri bear zaiguna. Medikiak begitan artua zaitu onuzkero ta azkenerako ez degu pakerik izango.

PETRIKILLO: Bitartean bizi gara beintzat eta, aurrera! Oraindik ez det iñor il.

JOXEPA: Ori ez bañan.

PETRIKILLO: Ta bestela ez zaitezela neri txanponak eskatzera etorri. Tori. (*Ogei duroko diru-papera emanaz*).

JOXEPA: (*Paza ezin ezkutaturik*). Au guzia! (*Maitekiro*). Irabazi politik ate-ratzen dituzu, baiñan kontuz ibilli bearra dago. Lana asko egiten ari zera ta atsedean pixka bat ere ar zazu. Nekatua zaude onuzkero.

PETRIKILLO: Gauean izango det etzanda egoteko beta. Orain geienaz «mokau» bat artuko nuke goseturik nago-ta.

JOXEPA: Xerra bat prejitu ta kafea berotuko dizut. Sua pizturik daukat «enplastuentzako...».

PETRIKILLO: Ez nere jatekoarekin naasi, ba ez bada... Enplastuak bestentzako; xerra neretzako. Ta aragia samurra izan dedilla. Nere ortzagiñak pipiak jota daude ta...

JOXEPA: Alik eta samurrena ekarri dizut, zuretzako modukoa: isats ondokoa. Oraintxe maniatuko dizut. Banoa sukaldera... (*Ate joka ari dirala nabaitzen da*).

PETRIKILLO: Norbait da ate joka Joxepa!

JOXEPA: Auxen da lana! Gaur ez gaituzte utziko pakean. Nor ote da? Beldur ematen dit.

PETRIKILLO: Zoaz atea irikitsera, orrenbeste aitzeki-maitzeki baga... Ta neregatik galdegiten badu, sartu zazu onera. Zoaz zu lasai sukaldera.

JOXEPA: Au da jendearen emana! (*Bijoa*).

III. AGERRALDIA

Petrikillo eta Praisku

PRAISKU: (*Errenka sartuaz*). Arratsaldeon nagusi!

PETRIKILLO: Kaixio Praisku! I al intzan! Sendo beraz?

PRAISKU: Txarrean pijo! (*Errenka pausoak emanaz*). Ibilli al banintz ortxe nunbait. Baiñan gero ta motelago natxiok. Nere zankook ezin eramane natxiotek. Ezur min bat badiat...

PETRIKILLO: Beste barri batzuek ezin ipiñiko dizkiat bada. Orain erre-medio on bat emango diat ire ezueria leguntzeko: muxar-koipez egunean iru aldiz toki minberatuak igurtzi itzaken.

PRAISKU: A lagun zaarra! Ez al uke berdin iru aldiz egunean ollo salda artzea? Lenago ere «enplastuak» proaturik zeuzkat. (*Eskuar-ekin jan itxura egñiez*). Ontatik bear diat nik, ontatik.

PETRIKILLO: Ori dek bada komeni ez zaikana. Jatena gutxi ta tartean osin-belar ta zaingorrien ura... ta.

PRAISKU: Ba, ba. I ere medikuak bezela asi aiz! Il egin nai al nauk, edo «qué»? I al aiz Petrikillo famatue...?

PETRIKILLO: Sandatu nai iñuket.

PRAISKU: Erremedio oiek utzi itzak aberats okituentzat. Ni goseti amorratu bat besterik ez nauk. Nere kezka guzia dek sabela nola bete.

PETRIKILLO: Orduan i ez aiz konsultara etorri jatera baizik.

PRAISKU: Ori dek begie izatea: «pronostikue» zuzena...

PETRIKILLO: Ez ago i pronostiku txarra! Goazen sukaldera ta nere andreak eguadiko eltzekondotik zerbait emango dik. Zerbait bero...

PRAISKU: Aitatu utsakin tripak jartzen zaizkidak «galgal...». Betekada baten bearrean natxiok.

PETRIKILLO: Ori ez, geiegikeriak ere berekin zekarrek gaitza. Barauak kalte gutxiago egiten dik.

PRAISKU: Ori dek gure Miserikordiko monjen eskola: bat ondo ezik dago-noan esatea: «ez jan!». Buruko miña detala: «barau egin!». Gorrian oñazea asi zaidala: «ez edan!». Gorputz guzia gaizki, ezin zutik egonean dagola... «Zera, zoaz oiera!», ta esne pixka bat «ondroso» bataiatuta ekarriko ditek. Eta jakia egun gutxi barru kanposantura! Aste ontan ore bi il dituk. Orrengatlk ba iregana etorri nauk.

PETRIKILLO: Utzi itzak gogoeta illun oiek. Neri ere «plakia» sartu zaidak. Goazen sukaldera!

PRAISKU: Sukalde itza entzunda nere anak ere bizkortzen zaizkidak!

PETRIKILLO: An sendatzen dituk ire gaitzak. *(Bijoaz.)*

PRAISKU: Bai motel. Ez al gaituk bada txikitako lagunak?... Ire aita ta nerea adiskide aundi... zeraindarrak... *(Bijoaz.)*

IV. AGERRALDIA

Tomax eta Puljentxi

PULJENTXI: *(Atetik.)* Ai Maria! *(Iñork ez dula erantzuten nabaituz barrura sartzen da. Bereala beste bat da atjoka.)*

TOMAX: Etxean al dago Petrikillo?

PULJENTXI: Ez dakit bada. Orain ikusi bear. Nolanai laister etorriko al da!

TOMAX: Baldin bait! Ala nai nuke. Ezin itxoingo det luzaroan.

PULJENTXI: Zer gertatzen zaizu bada?

TOMAX: Zera... *(Kiñuz adierazi naiez.)* ezin... urteen ajeak! Giltzurdin-gaitza.

PULJENTXI: Nik ere iñoiz ori bera izan oi det.

TOMAX: Gaitz-erdi oñazerik ez banu.

PULJENTXI: Belar batzuek, intxusa-ura edo emango dizkizut ta on aundia egingo dizute.

TOMAX: Operaziorik ez ezik zer nai gauza artuko det.

PULJENTXI: Azanario gordiña oso dezu ona.

TOMAX: *(Asarre.)* Azanarioa? Zu ez zera gizona ta ez dakizu nere gaitzaren berri.

PULJENTXI: Emakumezkoa naizelako beste gauzak dakizkit.

TOMAX: Giltzurdinean arri kokkorak mugitzen diranean ikaragarria da! Petrikillo aguro ez badator! *(Oñaze kiñua egñez.)*

PULJENTXI: Eseri zaitte gizona, lasago egongo zera.

TOMAX: Ezin det ordea! *(Urduri.)* Nora joana dan ez al dakizu?

PULJENTXI: Nundik jakin bear det! Auskalo! Ainbeste tokitara deitzen dute.

TOMAX: Ez al zera bada Petrikilloren andrea?

PULJENTXI: Ez jauna, ez! ez nazu iñoren andrea. Jainkoari eskerrak. Ni zu bezela Petrikilloren billa etorria nazu. Emagiña naiz...

TOMAX: Sorgiña!... *(Zakar.)* Lenago esan besterik ez zendun.

PULJENTXI: Zergatik esan bear nizun?; zuk ez bait didazu galdetu.

TOMAX: Zergatik... ezin... *(Itz totelez.)* ezin det geiago sufritu! *(Batetik bestera ibilliaz.)* Ai ene! Oñazea asten zait. Ken zaitte nere aurretik! Alde egin zazu emendik! edo zerbait eman zaidazu.

PULJENTXI: Nik ez dezaizuket ezer eman. Ni emagiña naiz...

TOMAX: Ta nere min au aurregitea baño okerrago da... *(Oiu egñaz.)* Ai, ai! Petrikillo! *(Pareta ondoan dagon kamaina txar batean etzanaz.)*

PULJENTXI: *(Berekika.)* Ikusia dago gizonaekoa emakumezkoa baño askozaz ustelagoak dirala!

V. AGERRALDIA

Lengoak eta Joxepa

JOXEPA: *(Larriturik sartzen dala.)* Zer ziran karraixi oiek? Orain ere etxea jendez bete zaigu-ta! *(Oatze gañean gizona etzanda dagola oartuaz Puljetziri galdegiñez.)* Zer du gizon orrek?

PULJENTXI: Giltxurdiñeko oñazea zuala-ta ta ortxe etzanda girazajoa! (*Biok eriarengana urbilduaz.*) Larri zan bañan arnasa lasa artzen du ta pasa zaiola dirudi. (*Pulsua artuz.*) Biotzak takateko sendoa ematen dio...

JOXEPA: (*Asarre.*) Nor zaitugu emen iñori pulsua artzeko. Nola sartu zerate? Deitu gabe...

PULJENTXI: Otsegin degu ta ez zuten erantzuten. Atea zabalik arkitu degu ta sartu gera.

JOXEPA: Gizon ori ez da zure senarra izango.

PULJENTXI: Ondo eman ere! Ja, ja, jai! Ez, ez! Berak Petrikilloren emaztetzat artu nau.

JOXEPA: Zuk bai nai, alajaña!

PULJENTXI: Obeto nagon bezela.

JOXEPA: Zertara etorri zera orduan?

PULJENTXI: Ori ezkutuko gauza da. Zure senarrari besterik esango ez diodana.

JOXEPA: Bai zuk sekreto asko ta diru gutxi. Ta onoko oiulari orrek! auzo guziak jakingo du. Ezta larrutu izan balute... (*Begratuaz.*) Sukaldeko atea irikia balego nere Petri ere emen genuen. Ez diote egun guzian mokau bat trankil artzen uzten...

PULJENTXI: Piztutzen ari ote dan susmoa ematen diot. Ikusten?

JOXEPA: Esnatzera doa bai. Ez du atarramendu txarrik.

TOMAX: (*Zurrunga antzeko zerbait egiñaz esnatzen da begiak zabalduaz. Emakumezko biak pizka bat urrutiratzen dira. Oatze gañean eseriaz ta burua jasoaz dio.*) Nun nago?

JOXEPA: Zeorrek ez dakizu?

PULJENTXI: Ez al zera gogoratzen?

TOMAX: (*Susperturik.*) A bai! Petrikilloren etxean!

PULJENTXI: Miña joan al zaizu.

TOMAX: Izarrak ikusi ditut, baiñan obeto nago. Zerbait bero artu nai nuke eta zerbait... ustu... ez bait naiz aingeru...

JOXEPA: (*Jabetuaz.*) Atoz barren ortara ta bear dezuna izango dezu.

TOMAX: Eskerrikasko etxeoandre. Ea zure senarrak sendatzen naun.

JOXEPA: Ez da nik esateagatik, amaika sendatzen du Petrikillok. (*Dijoazela, Puljentziri.*) Zuk itxoin zazu emen txanda etorri arte. (*Bijoaz.*)

PULJENTXI: Bai, bai.

VI. AGERRALDIA

Petrikillo ta Puljentzi

PETRIKILLO: (*Sarturik.*) Zu al ziñan? Ez didazute uzten mokau bat pakean artzen.

PULJENTXI: Gaizki dagonak ez bait du itxoin nai izaten...

PETRIKILLO: Orain ere sorginkeriren bat ba al degu?

PULJENTXI: Ni sorgin banazu zu azti: biok lanbide bat degu, jendea sendatzea.

PETRIKILLO: Ortan ere mailla askotxo dira. Gu sendagilleok sendatu ta osatzeko gaude. Zuek erditu arazi ta...

PULJENTXI: Ain zuzen laguntza billa natorkizu bada. Emakume gazte bat daukat aurregiteko ta asiberria dala-ta larri dabil... eta nabil. Zuk ikustea nai nuke.

PETRIKILLO: Begira Puljentzi, leen ere esan izan dizut ni ez nazula partero, emagin edo sabela ustu arazten duten oietakoa. Ori zuretzako. Nik beste gaitz geienak sendatzen ditut, eta batik bat ezurak konpotzen ditut, ezur zarrak noski. Baiñan «ezur berriekin» ez det sartu nai. Arazo ori ez da beti salda garbia izaten, beraz, or konpon! ta zoaz emendik...

PULJENTXI: Au da estuasuna! Aurra oker dator eta amak gaizki ibilli bear du. Au da estuasun gorria!

PETRIKILLO: Gaizki badator aski dezu medikuarengana joatea. Ori dezu onena. Zoaz bada lenbaitleen. Ni lanez buru gain nago ta jendea zai daukat; beraz...

PULJENTXI: A zer nolako istillua! Ez ote zaizkit ama edo aurra ilko beñe-pein? Noan bada.

PETRIKILLO: Bai eta ez berriz nigana etorri kontu oriekin.

PULJENTXI: Jende aundi-maunditakoa izan balitz joango ziñan.

PETRIKILLO: (*Asarre.*) Ezetz esan dizut emagin, sorgin!

PULJENTXI: Ta zu nor zaitugu? «Ezur-konpontzaille» Petrikillo alena ez bestena! (*Bjoa.*)

VII. AGERRALDIA

Petrikillo eta Tomax

- PETRIKILLO:** (*Atean beste norbait dala oarturik.*) Sartu aurrera, sartu!
- TOMAX:** Bakarrik al zaude?
- PETRIKILLO:** Oraintxe bidaltzea egin det atso mutxurdin ori!
- TOMAX:** Atso bat bidali ta «agure» bat sartu.
- PETRIKILLO:** Zu gaztea zaitugu gizona. Zer gertatzen zaizu? Ea eseri zaitte. (*Eseri arazi ta luze-laburrean aztertzen duala.*)
- TOMAX:** Lur jota nagola. Nik al dakik: estomaua. (*Urdaila.*) Gibela, giltxurdiñak, maskuria... estiak ezin usttu ta gernua ezin isuri...
- PETRIKILLO:** Gizenegia zaude bai ta janakin bear dezu kontu aundia. Aragia utzi, arrai pizka bat eta barazki asko: letxu, azanario.
- TOMAX:** Aza-olioak jateko esan bazenidan gaitz erdi. Bañan bestelako baratz-gauza? Txerri-gizentzeko onak! Onoko kristau onentzat malo!
- PETRIKILLO:** Txerrikoa jango dezu bada...
- TOMAX:** Ori bai! (*Esatean lerdea dariola.*) Gibela erreta, Azpikuña, saeiskia, eta neronek egindako txistor eta odolkiak! Ez bestek estean sartzen duna, ez... Oriek dituzu jakiak, oriek!
- PETRIKILLO:** Zuri komeni ez zaizkitzunak. Osasunarentzat barazkiak dituzu onenak. Gordiñik edo egosiak.
- TOMAX:** Zaude isilik gizona! Ez zaidazula orrelakorik esan. Auleriz ilko nintzake. Ez al dezu ikusi txorabioak emanda ia erori naitzela? Nik «alimentua»>bear det. Eta sendatu nazazunean, sekulan jan ez dituzun bezelako odolkiak ekarriko dizkitzut. Apartak! Berebizikoak!
- PETRIKILLO:** Nik bada ez dizut gezurrik esango. Bizi ta sendatu nai badezu aragi-jatea alde batera laga bear dezu.
- TOMAX:** Ederki eman ere! Arakiñak aragia uztea. Zu D. Gabino baño zorrotzago jartzen ari zera. Ark ex dit guzia debekatzen.
- PETRIKILLO:** Ez nik ere ta gutxiago betirako. Baiñan oraingo odol ori garbitu bear da. Gosea izaten dezu sendagaillu onena. Gizenegia zaude eta nun galdua badezu. Gaitz geienak ortatik datoz.
- TOMAX:** Onera nerekin sartu dan atsoak ez zuen bada aragi aundirik.
- PETRIKILLO:** Norengatik ari zera?

- TOMAX:** Emen zure zai egon dan arengatik. Moko mehe, mehe, bat anima erratu ezik eriotza zirudin.
- PETRIKILLO:** A! (*Gogoratuaz.*) Puljentxi! Beti bizi! zimel eta gogorra. Ez uste osasuna aragian dagoanik. Zuk pisuz jetxi bearra dezu ta noski ta ortako baraua, baraua eta bijilia.
- TOMAX:** Ezta praile banintz ere! Goseak bizitzeko obe da iltzea!
- PETRIKILLO:** Bai zera! Gutxixeago janda zere burua ariñago arkituko dezu. Nik esandakoa egiñaz zeorrek antz-emango diozu. Itzuli zaitte emendik illabetera.
- TOMAX:** Bai bitartean barrengo trixturak ez banau garbitzen.
- PETRIKILLO:** Ez gizona! Sasoi onekoa zaude. Barauak ez dizu kalterik egingo.
- TOMAX:** Ezta xerra bat edo beste jateak ere. Zer da ori gizon batentzat? Orain bertan gose bat sartu zait naigabearen ondoren.
- PETRIKILLO:** Ondo-ez orrek gaztigatu zaitu urrengorako jatenakin kontu ar dezazun...
- TOMAX:** Kontu artu? (*Atean norbait dala oartuaz.*) Or badezu norbait ate ortan.

VIII. AGERRALDIA

Lengoak eta D. Justo jueza

- D. JUSTO:** (*Atetik.*) Arrasaldeon! Sartu al diteke?
- PETRIKILLO:** Aurrera! Bukatzen ari giñan. Laister izango da zure txanda. Alki ortan eseri zaitte. (*Tokia erakutsiaz.*)
- D. JUSTO:** (*Eseriaz eta urduri.*) Eskerrikasko! (*Adi-adi besteai bepira.*)
- TOMAX:** (*Beste muturrean eta isilago.*) Beti badezu jendez etxean! Ori da mauka!
- PETRIKILLO:** Ez dakit azkenerako nola butatuko dan kontu au! (*D. Justo-ri errezeloz, espaz begiraturik.*)
- TOMAX:** Sendatzen banazu bazkari ederra egingo degu elkarrekin! Eta eskupeko ona ere izango dezu.
- PETRIKILLO:** Gero ikusiko degu. (*Beldurti.*)
- TOMAX:** Begira! nere ustez, ori bai, legeren bat bear luke: sendatzen ez duan medikuari ez ordaintzea.

PETRIKILLO: Amaika lan alperrik egin bearko genduke orduan sendagi-leak eta mediku jaunak. Lege txarra guretzat.

D. JUSTO: (*Alkitik jeikiatz. Kopetillun.*) Legea esan al dezu? Ba ni nazu lege-gizona! (*Aiengana urbilduaz.*)

PETRIKILLO: Zer gertatzen zaio jauna?

D. JUSTO: Zer...?

TOMAX: Au dezu Petrikillo famatua. Asko dakina. Obe du onengana etorri medikutan ibilli baño. Ori egin det neronek.

D. JUSTO: Ala etorri natzaizu ni ere bañan ez zu bezela baizikan legearen izenean Petrikillo dalako sasi-mediku ta sendagillea baitu ta preso eramatera.

PETRIKILLO: (*Dar-dar ikaraz.*) Jauna! Nik ez diot iñori kalterik egin.

TOMAX: Ori esan! Obe zenduke beste gaizkilleen billa joan.

D. JUSTO: Ni legearen izenean nator. Ez bait da zillegi titulorik gabe jendea sendatzen jardutea.

PETRIKILLO: (*Zuri-zuri geldituaz.*) Ni... zera.

TOMAX: Titulodunak oz bazaitue sendatzen norabait jo bear degu.

PETRIKILLO: Berak etortzen zaizkit.

D. JUSTO: Orregatik bada atoz orain nerekin auzitegira. (*Besotik Petrikillo elduaz.*)

TOMAX: (*Bien artean zakar sarturik.*) Ez bada! Ez da joango! Ni sendatu bear nau lenago! (*Petrikillori.*) Ez beldurrik izan! Berriz ikutzen bazaitu begi ondoan jo ta ankaz gora botako det bere lege ta guzi! (*Zalapartan D. Justo bultzatuaz.*)

PETRIKILLO: Ez, ez! Pakea bear degu.

D. JUSTO: Ori agintariaren kontra indar egitea da. Jakin zazute kaleko atoa guarda zibillak daudela ta biok lotuta eramango zaituela.

PETRIKILLO: Au lotsa! Zer esan bear dute jendeak! Preso! Ez, ez! (*Balantzaka alde batetik bestera, txorabioak emanda eroriaz.*)

TOMAX: Ori ikusiko degu. Aurrena besteren etxetik zeorrek atera bear dezu. Ez naiz alper gaiztoan etorri Aizarnazabalgo muturretik senda nazan.

PETRIKILLO: (*Oiean etzanez.*) Ai! ai! ene Joxepa! Au miña! Ez... in asna... sa aa! Itotzen naiz.

D. JUSTO: Zerbait gertatzen al zaio?

TOMAX: Bai. (*Petrikilloengana joan eta besoan artuaz, Juezari.*) Zuk dezu errua!! Gaizkille bat zera! Andreari deituko diot.

PETRIKILLO: (*Intzirika.*) Jo-xe-e... pa!

TOMAX: (*Atera joanez.*) Joxepa! atoz aguro. (*Oiuka.*) Zure senarra gaixotuda!

D. JUSTO: Medikua etorri dedilla!

TOMAX: Ederra dek kontua! Medikua Petrikilloren etxera! Ta ni zer?

D. JUSTO: Zu etorriko zera nerekin auzitegira...

TOMAX: Bakarrik joango zera nai badezu! Demonio!

IX. AGERRALDIA

Lengoak eta Joxepa

JOXEPA: (*Sartuaz.*) Zer da ardail au! Gaur gure etxeak ero-etxea dirudi!

TOMAX: Ero-etxea ez! «eri-etxea»! Or dago zure senarra...

JOXEPA: (*Serarra etzanda ikusirik.*) Zer egin diozute nere senarrari? Petri! zer dezu! (*Oiera joan eta burua altxa arazi.*)

TOMAX: Galde zaiozu onoko kopetillun oni!

D. JUSTO: Berez etorri zaio naigabea. Ez du gauza aundirik.

JOXEPA: Nere Petri! Arantzazuko Amak gorde zaitzala! (*Oiean ondo jarriaz.*) Ezagutzen al nazu? (*Petrik begiak zabaldu ta buruarekin bayetz adierazten duala.*) Badu ezaguera ta arnasa poliki artzen du.

D. JUSTO: Orrela daudenai ez zaie geiegi itzegin bear. Lenbaitlen medikua deitzea da onena, beste atakea eman ez dezaion...

JOXEPA: Auxen da lanbidea! Banoa-banoa! (*Gaxoari.*) Zaude geld, bereala emen naiz. (*Damaturik.*) Nola utziko det ordea nere gizona bakarrik.

D. JUSTO: Andreak arrazoi du. Neronek deituko det medikua aldameneko etxetik telefonoz.

TOMAX: Ez baziña etorri ez zitzaion gaitzik egingo.

D. JUSTO: Agintari bezela legea bete araztera etorria nazu; ta orain kristau naizen aldetik errukizko egipena dagokidala badakit.

JOXEPA: Sermoirik ez degu bear. Eta zoaz! joan bear badezu. Bestela...

D. JUSTO: Bai! ez dago astirik galzerik. (*Abituaz.*) Eta. (*Tomaxengatik.*) Jaun ori geld, dedilla emen atera gabe. (*Bijoa.*)

JOXEPA: Nor zaitut emen nere etxean agintzeko?

TOMAX: Utzi zaiozu, dijoala!

X. AGERRALDIA

Petrikillo, Andrea ta Tomax

- JOXEPA:** (*Leunki.*) Begiak irikitzen ari zera. Petri! Egin zazu keñu!
- TOMAX:** Keñu? Jueza joana dala igarri du ta laister suspertuko zaizu. (*Petrik zinkurin luze bat egiñaz besoak luza bitza.*)
- JOXEPA:** (*Aurtxo bati bezela.*) Bota izatzu nagitxoak! Katuak mingaiña jan al dizu? (*Petri jeki naiean asirik.*) Itzegin zazu, baiñan zaude geldirik.
- TOMAX:** Bearko geldirik egon. Entzun dezu Juezak zer esan didan. Ez badakizu ere, guarda zibillak atean ditugu ta ez daukagu nola igesirik. Ez zure senarrak eta ez nik!
- JOXEPA:** (*Izuturik.*) Jesus milla bider! Esaten nuen nik! etxe ontan jende geiegi zebilela. Jueza zan beraz? Zeñek salatu ote du nere senarra. Gizarajoak ez dio iñori kalterik egin-ta.. (*Senarrari galdegiñaz.*) Ez al da ala Petri. (*Buruarekin erantzunez.*)
- TOMAX:** Okerragoa dezu nerea. Zuek diru preskua irabazten dezute ta orrek beti dizu arriskua. Ni berriz sendatzera etorri ler eginda Aizarnako muturretik eta guarda zibillen artean lotuta atera bearra ta...
- JOXEPA:** Emen dira berriz. Zaude isilik! (*Petiri*) Lo itxura egin zazu. (*Zurrungan asi bedi.*)

XI. AGERRALDIA

Lengoak. D. Justo eta D. Gabino medikua.
(*Onek bizar zuria duala eta makilla eskuan.*)

- D. JUSTO:** (*Sartuaz eta zitai.*) Or dezu sasi-sendararia, zure etsaia...
- D. GABINO:** Arratsalde on!
- JOXEPA, TOMAX:** Baita zuri ere! Ongi etorri!
- D. GABINO:** Gaxo bat dagon lekuan an dago nere eginbearra. (*Joxepari.*) Zer du zure senarrak.
- JOXEPA:** Erdi lotan dago baiñan etorri bedi. Onazerik ez du.

D. GABINO: (*Gaxoarengana urbilduaz pulsua artu ta aztertzen du.*) Biotza du aultxo, naigaberen bat izan du noski, pasa zaio ordea. Ez da ezer!

JOXEPA: Alare!

D. GABINO: Inyekzio bat emango diot eta suspertuko da bereala.

JOXEPA: Eskerrik asko D. Gabino etorri dalako. Beorrek beintzat biotz on askoa du.

TOMAX: Zure senarrak berriz aultxo ta kontuz ez dezaion «poto» egin (*Jueza ta D. Gabinorengatik*) oiek ikusitakoan.

D. JUSTO: (*Ben.*) Guk ez degu iñor gordiñik jaten.

D. GABINO: Ori badaki berak. Tira! (*Txertu-orratza sakeletik atera ta gertaturik.*) Besoa altxa, ziztadatxo bat eta bapo! (*Esan ala egiñaz.*) Erlojuari «kuerda» eman diogu, (*Joxepari.*) Badezu senarra aldi baterako! (*Petrik ai! otsa ateriaz.*)

JOXEPA: Miña besteri ematea, artzea baño errezago bait da. (*Senarra oean eserita jarri ta txukundurik.*)

TOMAX: Karraxi egiteko gauza danean ez dago gaizki.

JOXEPA: Petri! Emaizkiotzu eskerrak D. Gabino mediku jaunari.

PETRIKILLO: (*Total.*) Ezin asmatu det ordea. Zera... eztarri zuloan korapillua jarria daukat.

TOMAX: Bai zera! Korapillua? (*Jueza siñalatuaz.*) Bildurra!

JOXEPA: Izan ere orrek izan dizu erru guzia. Petri zerbait esaiozu D. Gabinori!

PETRIKILLO: Bar- ka... barka, ka... ka.

TOMAX: (*Berekika*) Usai txarreko itza atera zaio.

JOXEPA: Barkatzeko eskatzen dio.

D. GABINO: Ezta ezeri. Sendatu zera ta beste leku batera noa. Barkaturik zaude. (*Agur egin ta esku ematera doakia.*)

D. JUSTO: Zuk barkatu diozu; bañan legea «lege»>da. Ta sendatu dezun ezkeron nik auzia garbitu ta erabaki bear det. Orregatik emen gelditzen dlra baituta Petrikillo deitutakoa, sasi-medikutzan jardutzen dalako; ta beste gizon ori. (*Tomaxengatik.*) Ni agintari bezela ostikopetu naulako...

TOMAX: Nik? (*Asarra.*) Ez jauna!

D. JUSTO: Zuk, bai!

JOXEPA: Gure etxera nork bidali zaitun jakin nai nuke. Salataritari lepoa biurtuko nioke. Petral alena! ez bestena.

D. GABINO: (*Iskanbilla sortzera dijoala ikusirik, paketsu.*) Ea, Ea! Osasuna ta pakearengatik, D. Justo, eskatzen dizut ez dezazula auzi ori

aurrera eraman. Zuk ez uste arren, Petrikillo sendalarra kuranderoa ta ni medikua ongi antolatzen gaituzu. Ez al gabiltza biok gaxoak senda naiean? Eri diranetatik —eta ezin konta añakoak dituzute— nork ez du senda nai?... (*Isilunea*) D. Justo, zure alaba ere, txonkatillako ezurra nik gaizki jarri niolako edo Petrikillorengana etorria da sendatzera. (*Aitorkizun orrek zarztada aundia sortzen du.*)

D. JUSTO: Nere alaba? Ez diteke! Nik ezer jakin gabe!

D. GABINO: Bai, zure alaba. Ez dezu naiko noski, presondegira sar dezaten?

JOXEPA: Beraz emen izan diran ama-alabak zure andre ta alaba ziran? (*Algaraz.*) Xankome edo!

PETRIKILLO: Egi-egia da D. Gabinok esandako guzia.

TOMAX: (*Parrez.*) Ja! ja, ja!

D. GABINO: Ez dago ondo iñorengatik iseka egitea.

D. JUSTO: Nere alaba (*Petirengatik*) orren eskutan jarri bada jakin zazute nere baimenik gabe izan dala.

D. GABINO: Jakiña!, esan bearrrik ez dago.

PETRIKILLO: Oñaze ta min ta eritasunak baimenik eskatu gabe etortzen bait dira!

D. JUSTO: Ala gertatu dan ezkerro ta zure naigabetik obeto zaudela ikusirik (*Petiriri*) zurekin itzegin nai det eta zenbait galdera zuzendu bear dizkitzut.

JOXEPA: Bai, bai bakarrik utziko zaituegu or txokoan. Zoazte (*Senarrari lagunduaz.*)

D. GABINO: Nere aldetik ez dezute eragozpenik...

D. JUSTO: Galdera bat edo beste ez da gauza aundirik. (*Bazter batean D. Justo ta Petri biltzen dira elkarrekin mintzatuaz.*)

TOMAX: (*D. Gabinori.*) Nik ere ba, mediku jauna, Aizarnako muturretik etorrita alper bidajea gerta ez dakidan, «konsulta» egin nai diot bada...

D. GABINO: Zer gertatzen zaizu bada?

TOMAX: Txorabioak egiten zaizkit. Ez dakit bada, urdailla gibela edo giltxurdiñetik edo, ez nabil ondo.

D. GABINO: Eseri zaite ta aztertuko zaitut. (*Gorputz guzia arakatu bezaio.*) Lenengo zure gaitz aundiena gizenegi izatean dago. Nola dezu sabel ori?

TOMAX: Kostata! Zer nai du egitea! Erremedioen bat emango balida.

D. GABINO: Gutxiago jan eta edan! «Jan-edan gartxuz, kaiku, izan adi eorren mediku», auleriak il nadin! Ez nazu nere buruaren etsai.

D. GABINO: Baietz esango nuke! Kristau guziok ditugun etsaiaz gañera zuk beste iru dituzu: sabela, okela ta alkola!

TOMAX: Alkola? ez, nik ardoa edaten det, sueto...

D. GABINO: Ain sueto! Neurria txikitu bearra dezu ta urarekin nastuta edaten badezu, obe! Bestela, zureak egin du!

TOMAX: Oraintxe bota didazu «sententzi» gogorra! (*Berekiko.*) Zergatik sartu ote naiz medikutan?... Ai! ai! ai! (*Antzirika.*) Berriz ere naigabea datorkidala... Txorabioa!

JOXEPA: Orain ere gaxotu al zaigu? Apaiz billa joan bearko det.

PETRIKILLO: Ori falta zitzaigun etxean.

D. JUSTO: Testamentua egin nai badu entzuteko gertu nago.

D. GABINO: Ez da orrenbesterako! Pizka bat ikaratu dala. Utsa! (*Eseri arazten dute, patxadan jarriaz.*)

JOXEPA: Esne pizka bat ekarriko diot.

TOMAX: Esnea?

JOXEPA: Salda orduan?

TOMAX: (*Itunki.*) Ori gertatuko zait; «ilda gero salda bero». Naiago det baso bat ardo.

AZKEN AGERRALDIA

Lengoak eta Puljentzi emagña.

PULJENTXI: (*Lasterka sarturik ta bat batean ikaratuta gelditurik.*) Ai Maria! Jendearen emana! Jainkoak dizuela atsalde on!

PETRIKILLO: Emen al zaitugu berriz?...

JOXEPA: Zer ote dabil au?

TOMAX: Lengo atsoa da. (*Berekiko.*) Andregai ona neretzat.

PULJENTXI: (*Petiriri.*) Ez nator zure billa ez! (*D. Gabinori begiratuaz.*) D. Gabinoren billa baizik.

D. GABINO: Zer degu bada?...

PULJENTXI: Arren eta arren betor lenbaitlen «Moko-goxoene-ra»...

D. GABINO: Ezin al dute itxoin?

PULJENTXI: Ez, jauna, ez! alaba aur egiteko dago ta odol ustutzen ari zaigu.

D. GABINO: (*Asarre.*) Odol ustutzen? Ta nun egon zerate orain arte deitu gabe?

PULJENTXI: (*Beldurrez.*) Ba-daki... Petrikillok ez du joan nai izan ta.

PETRIKILLO: Ez bait da nere egitekoa. Emagiña zu zaitugu, ez ni!

JOXEPA: Ondo eman ere!

D. GABINO: Petrikillok arrazoi du. Nola ez zerate nigana lenago etorri? Ez da jolasa! Ez al dakizute odola geldi arazten? Emakumea il diteke ta zuena izango da errua.

PULJENTXI: Ni laguntzalle bat besterik ez nazu...

D. GABINO: Zoaz bada ta botikatik eraman zazu guata pakete aundi bat.

PULJENTXI: Bai jauna bai! (*Abituaz.*)

D. GABINO: An naiz bereala. (*Ettxekoai.*) Zuen baimenarekin, medikua ez bait da bere buruaren jabe.

D. JUSTO: Erruki gelegi izateak ekartzen dizkitzu orrelako ezbeharak. Baiñan nik ez det emakumezko auzitan sartu nai. Aski det etxean gerta zaidanakin. Zurekin noa, (*Abituaz.*)

D. GABINO: Nik bada ez det denbora galtzerik, norbait il edo bizi une larrian dagonean. Urrenarte bada! (*Bijoa.*)

PETRIKILLO: Zoaz ondotoxo, nagusi! (*Besteai.*) Aitortu bear da, mediku ona ez dala merezi aña estimatzen ta ordaintzen. Gaxoa ez bada sendatzen medikuak edo Petrikillok dute errua... Sendatzen bada berriz... zeruko santuren bat badezu beti bitarteko.

JOXEPA: Jakiña! Sendalariari ez sartu ordaintzeagatik.

TOMAX: Seguroan ez al gaude bada sarturik guziok? Au jakin izan banu ez nintzan alper gaiztoan etorri izango Aizarnazabalgo muturretik...

PETRIKILLO: Guzia zor zaio osasunari.

(*Jendeari, esan edo abestuaz.*)

Legea lege dala
askotxok du esaten;
bañan ezurra austean
Petrikillo eskatzen.
Dana dala, auzi ortan
ez gaituzu gu sartzen;
bañan ea txalo bat
diguzuten ematen.